

DROG VAGY SPORT? SENZOROS ÉLMÉNYKERESÉS DROGFOGYASZTÓKNÁL ÉS SPORTOLÓKNÁL

MAYER KRISZTINA¹, LUKÁCS ANDREA², DR. BARKAI LÁSZLÓ²

Összefoglalás: Az ingerkereső személyek az élet minden területén keresik a kihívásokat, a kalandokat. Ezeknek az embereknek több ingerre van szükségük ahhoz, hogy jól érezzék magukat, és hogy optimálisan tudjanak teljesíteni egy feladathelyzetben. Kutatásunk célja, hogy feltérképezzük a drogfogyasztókat és az extrém sportolókat a szenzoros élménykeresés aspektusából, valamint hogy megvizsgáljuk, hogy az extrém sportokkal foglalkozók és a drogfogyasztók jobban ingerkeresők-e, mint a kontrollszemélyek. Vizsgálatunk módszere Zuckerman SSS-skálájának IV. változata. Az eredmények láthatóvá teszik, hogy a kockázatos sporttal való időtöltés, valamint a drogokkal való élés együtt jár a szenzoros élménykeresés személyiségvonásával, annak más-más aspektusával.

Kulcsszavak: szenzoros élménykeresés, ingerkeresés, kockázatos sport, drogfogyasztás

Az ingerkereső személyek folytonosan új, összetett, változatos, izgalmas arousal emelő élményeket keresnek. Általában gyorsabban vezetnek autót, előnyben részesítik az izgalmas, kockázattal járó sportokat, hajlamosak veszélyes foglalkozást választani, és nagyobb valószínűséggel élnek droggal vagy alkohollal [Carver és Scheier, 1998].

Az ingerkeresés Marvin Zuckerman nevéhez fűződik, ő fejlesztette ki az ingerkeresés skáláját, a Sensation Seeking Scale-t azaz az SSS-t [Szakács, 1988].

A szenzoros élménykeresés pozitív kapcsolatban van a szexualitáshoz való permisszívebb viszonyulással, a partnerek számával és a heteroszexuális viselkedés szélesebb skálájában való részvétellel, és negatív kapcsolatban van az első szexuális együttlét előtti ismeretség időtartamával és azzal az életkorral, amikor az első szexuális együttlét megtörtént [Henderson, Henessy, Barret és mtsai, 2005].

A szenzoros élménykeresés olyan személyiségvonás, mely megbízhatóan előre jelez különböző izgalmas tevékenységeket, mint a bungee jumping, ejtőernyőzés, sárkányrepülés, hegymászás, gyorsjárat és kockázatos vezetés (alkoholos befolyásoltság alatti vezetés is), szerencsejáték, horrorfilmek preferálása, illetve 18 év felettieknek való filmek kedvelése. Mindemellett a szenzoros élménykeresést olyan széles körű izgalomkereső viselkedéssel is társítják, mint a dohányzás, fokozott alkoholfogyasztás és droghasználat. Az izgalmas élmények dopamin-kiválasztáshoz vezetnek, ez pedig – a szerotoninnal és a norepinefrinnel együtt – megadja a kémiai jutalmat, amely a nagymértékű szenzoros élménykeresőknél

¹ Miskolci Egyetem, Egészségügyi Kar, Nanobiotechnológiai és Regeneratív Medicina Tanszék

² Miskolci Egyetem, Egészségügyi Kar, Elméleti Egészségtudományi Tanszék

pozitív érzelmi választ produkál. A szenzoros élménykeresőknek az ilyen izgalomkereső tevékenységben való részvétel „futó és gyors dopamin-hullámot” stimulál és a mezolimbikus dopamin (DA) jutalmi pályának fokozott működését lehet megfigyelni [Stephenson, Velez, Chalela és mtsa. 2007].

Kutatások sora bizonyította, hogy az élménykeresés kapcsolatban van a sportban való részvétellel. A magas kockázati sportokkal foglalkozó tanulmányok következetesen pozitív korrelációt mutatnak ki a kockázatos sportban való részvétel és az élménykeresés között [Zarevski, Marusic, Zolotic és mtsai, 1998]. Breivik (1991) sportolókat (hegymászók, vadvízi evezősök és ejtőernyősök vegyes csapatát) hasonlított össze tanulókkal és katonai újoncokkal az SSS segítségével. Szignifikáns különbségeket kapott az Izgalom és Kaland keresés skálán, az Élménykeresés skálán és az összpontszámban [Breivik, 1991. id: O’Sullivan és mtsai, 1998].

Franques és munkatársai (2003) tanulmányukban arra az eredményre jutottak, hogy a szenzoros élménykeresés közös jellemzője a veszélyes és kockázatos sportot űző sportolóknak és a drogfogyasztóknak [Franques, Auriacombe, Piquemal és mtsai, 2003]. Számos kutatás kijelentette, hogy szoros összefüggés mutatható ki az élménykereső viselkedés és a droghasználat között [Andrucci és mtsai, 1989; Jaffe és Archer, 1987; Pedersen és mtsai, 1989; Ratliff és Burkhart, 1984; Schwartz és mtsai, 1982; Von Knorring és mtsai, 1987. id: Franques és mtsai, 2003]. Kimutatták, hogy az élménykeresés a legerősebb előrejelzője a kezdeti drogfogyasztásnak. Azt találták, hogy az ingerkeresés kitűnik, mint a többszörös fogyasztás és visszaélés meghatározó tényezője.

Hoyle és munkatársai is azt tapasztalták, hogy a szenzoros élménykeresés a marihuána kipróbálási szándékának kifejezetten erős előrejelzője nemtől, kortól és etnikai hovatartozástól függetlenül [Hoyle és mtsai, 2002]. Martins és munkatársai szintén összefüggést találtak serdülőknél a szenzoros élménykeresés és a dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás között [Martins és mtsai, 2008].

Módszer

Vizsgálati személyek

Összesen 209 (21 és 43 év közötti) férfit kérdeztünk meg, melyből 71 fő extrém sportoló, 78 fő drogfogyasztó és 60 fő kontrollszemély, akik semmilyen kockázatos tevékenységgel nem foglalkoznak.

Az 1. csoport tagjai (71 fő) hobbi szinten üznek valamilyen kockázatos sportot, ők ejtőernyősök, siklóernyősök, szikla- és falmászók, valamint vad vízi evezősök. A 2. csoport tagjai (78 fő) a pécsi és egy budapesti drogambulancia betegek, drogfogyasztók. A 3. csoport tagjai a Miskolci Egyetem hallgatói, akik semmilyen kockázatos sporttevékenységgel nem foglalkoznak.

Szenzoros élménykeresést vizsgáló kérdőív

A szenzoros élménykeresést a Zuckerman SSS-skálájának IV. változatával néztük, mely 72x2 állításból állt. A vizsgálati személyeknek a 2 állítás közül a rá jobban jellemző állítást kellett kiválasztani. A kérdőív alskálái a következők: *Izgalom és Kalandkeresés* (Thrill and Adventure Seeking, TAS). Az elért értékek a szabadban üzhető nem verseny jellegű, kockázati elemeket tartalmazó sport és más, hasonló tevékenység iránti vágyat fejez ki (pl.: repülés, ejtőernyőzés, motorozás, hegymászás stb.). A második alskála az *Élménykeresés* (Experience Seeking, ES). Ennek értékei új gondolati és érzéki élmények keresését, valamint konvencióktól mentes, rendhagyó életstílus utáni vágyat fejeznek ki. A harmadik alskála a *Gátlásoldás* (Disinhibition, Dis). Ez az alskála a gátoltság alkohol általi feloldását, valamint a bulik, a hazardírozás iránti érdeklődést és a szexuális változatosság igényét fejezi ki. A negyedik alskála az *Unalomfogékonyság* (Boredom Susceptibility, BS), mely az élmény mindenféle ismétlődése, a rutinmunka, a könnyen kiismerhető, egyszerű vagy unalmas emberek iránti ellenszenvet, valamint az állandó egyformaság okozta nyugtalanságot fejezi ki.

Statisztikai módszerek

A kérdőív kitöltése után minden válaszlaponál összeszámoltuk a különböző alskálákon elért pontokat. Az egyes csoportok közötti különbséget SPSS 19.0 programcsomag segítségével egy szempontos, független mintás variancia-analízist alkalmazva néztük meg, és Bonferroni-féle post hoc teszttel.

Hipotézis

Feltételeztük, hogy azok a személyek, akik szabadidejükben valamilyen kockázatos sportot űznek (ejtőernyőzés, sziklamászás), jobban ingerkeresők, mint a kontrollcsoport. Feltételeztük továbbá, hogy azok a személyek, akik rendszeresen fogyasztanak különböző drogokat, az ingerkeresés tekintetében inkább az extrém sportolókhoz hasonlítanak, mint a kontrollcsoportéhoz. Azt gondoltuk, hogy az extrém sportolók az Izgalom és Kalandkeresés (TAS) alskálán, a Drogfogyasztók pedig a Gátlásoldás (Dis) alskálán érnek majd el magas értékeket.

Eredmények

Vizsgálatunk eredménye alapján megállapíthatjuk, hogy a kontrollszemélyek szignifikánsan alacsonyabb pontokat értek el az Általános skálán, mint az extrém sportolók és a drogfogyasztók, $F(2;206) = 0,952$; $p < 0,05$, mely két csoport egymástól nem tért el jelentősen.

Megvizsgáltuk az egyes alskálákon is a különbségeket a három csoport között, és azt találtuk, hogy az Élménykeresés tekintetében (ES) is a drogfogyasztók és az extrém sportolók szignifikánsan magasabb értékeket értek el, mint a kontrollcsoport $F(2;206) = 1,124$; $p < 0,05$. A drogfogyasztók és az extrém sportolók között ebben az alskálában nem volt szignifikáns eltérés. Az Izgalom és Kalandkeresés (TAS) esetén az extrém sportolók szignifikánsan magasabb értékeket mutattak, mint a másik két csoport $F(2;206) = 1,268$; $p < 0,05$. A Gátlásoldás (Dis) tekintetében a drogfogyasztók értek el szignifikánsan magasabb értékeket, mint a másik két csoport $F(2;206) = 0,941$; $p < 0,05$, melyek között nincs szignifikáns eltérés. Az Unalomfogékonyság (BS) esetén – hasonlóan az Általános skálához – az extrém sportolók és a drogfogyasztók értek el szignifikánsan magasabb pontokat, mint a kontrollcsoport $F(2;206) = 1,795$; $p < 0,05$. A drogfogyasztók és az extrém sportolók között nincs szignifikáns különbség az Unalomfogékonyság tekintetében. Az eredményeket a következő táblázat teszi jobban áttekinthetővé (1. táblázat).

1. táblázat

A vizsgálati csoportok egyes alskálákon elért értékei (átlag, szórás±)

Alskálák	Elérhető pontok száma	Extrém sportolók	Drog-fogyasztók	Kontrollcsoport
Ált SSS	22	15,85±3,11	14,74±3,32	9,86±2,80
ES	18	11,63±2,78	12,86±2,99	7,91±3,15
TAS	14	12,36±2,32	8,00±3,41	7,26±3,40
Dis	14	5,94±2,25	9,64±2,94	4,17±3,09
BS	18	8,97±2,72	8,57±3,01	5,29±2,80

Megbeszélés

A vizsgálati eredmények megerősítik feltételezéseinket, hogy a nagy kockázati értékkel rendelkező, veszélyes sportokat űző személyeket és a drogfogyasztókat jellemzi az ingerkeresés személyiségvonása. Az Általános skálán és valamennyi alskálán magasabb értékeket produkált a két csoport valamelyike, mint a kontrollcsoport. Az Élménykeresés és az Unalomfogékonyság alskálán, valamint az Általános skálán a drogfogyasztók és az extrém sportolók magasabb pontokat értek el, mint a kontrollcsoport. Egyeznek a tapasztalataink számos kutatóval, akik azt találták, hogy azok, akik magas kockázati értékű sportokban vesznek részt, magas pontot értek el az SSS valamennyi alskáláján. Például az ejtőernyősökről már Hymnbraugh és Garrett kimutatta, hogy magasabb pontszámokat érnek el az SSS-en, mint a kontrollszemélyek [Jack és Ronan, 1998]. Több kutatás is kimutatta, hogy az alpinizmusban és más veszélyes sportágakban résztvevő sportolóknak magasabb élménykeresési szükségleteik vannak, mint azoknak, akik nem vesznek

részt kockázatos sporttevékenységekben [Cronin, 1991; Rossi és Cereatti, 1993; Breivik, 1996. id: Zarevski és mtsai, 1998]. Ezt a felfedezést megerősítik más magas kockázati sportokkal foglalkozó tanulmányok is [Goma-i-Freixanet, 1991], mint a siklóernyőzés [Chirivella és Martinez, 1994. id: Zarevki és mtsai, 1998] vagy az óriásműlesiklás [Calhoon, 1988; Bouter és mtsai, 1988. id: Zarevki és mtsai, 1998]. Tapasztalataink megegyeznek Franques és munkatársai (2003) tanulmányának eredményeivel is, melyben arra jutottak, hogy a szenzoros élménykeresés közös jellemzője a veszélyes sportot űző sportolóknak és a drogfogyasztóknak.

Az Izgalom és Kalandkeresés tekintetében – ami a szabadban űzhető, nem verseny jellegű, kockázatos sporttevékenységek preferálását jelenti – természetesen beigazolódott a hipotézisünk, hogy az extrém sportolók inkább előnyben részesítik az izgalmat és a kalandot a sporttevékenységekben, mint akár a droghasználók vagy a kontrollcsoport. Az Élménykeresés – azaz az új gondolati és érzéki élmények keresése, valamint a konvencióktól mentes életstílus után vágy – nem csak az extrém sportolókat jellemezte, hanem a drogfogyasztókat is. Hasonló eredményeket kaptunk az Unalomfogékonyság tekintetében is, mely az élmény ismétlődése, a rutinmunka, az unalmas emberek iránti ellenszenvet, az állandó egyformaság okozta nyugtalanságot fejezi ki. A vizsgálat eredményei alapján azt tapasztaltuk, hogy a Gátlásoldás – azaz a bulik, a hazardírozás és a szexuális változatosság preferálása – elsősorban a drogfogyasztókat jellemzi. Ezek az eredmények szintén megegyeznek Franques és mtsai. (2003) kutatásának eredményeivel.

Köszönetnyilvánítás

A beszámoló a TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 jelű projekt részeként az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Irodalomjegyzék

- [1] Carver, Ch. S., Scheier, M. F.: *Személyiségpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
- [2] Szakács F.: *Személyiség-lélektani szöveggyűjtemény IV./1 Személyiségdimenziók mérése*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
- [3] Henderson, V. R., Henessy, M., Barret, D. W., Curtis, B., Mccoy-Roth, M., Trentacoste, N., Fishbein, M.: *When risky is attractive: sensation seeking and romantic partner selection*. *Personality and Individual Differences*, 2005, 38, 311–325.
- [4] Stephenson, M. T., Velez, L. F., Chalela, P., Ramirez, A., Hoyle, R. H.: *The reliability and validity of the Brief Sensation Seeking Scale (BSSS-8) with young adult Latino workers: implications for tobacco and alcohol disparity research*. *Society for the Study of Addiction*, 2007, 79–91.

-
- [5] Zarevski, P., Marusic, I., Zolotic, S., Bunjevac, T., Vukosav, Z.: *Contribution of Arnett's inventory of sensation seeking and Zuckerman's sensation seeking scale to the differentiation of athletes engaged in high and low risk sports*. *Personality and Individual Differences*, 1998, 25, 763–768.
- [6] O'Sullivan, D. M., Zuckerman, M., Kraft, M.: *Personality characteristics of male and female participants in team sports*. *Personality and Individual Differences*, 1998, 25, 119–128.
- [7] Franques, P., Auriacombe, M., Piquemal, E., Verger, M., Brisseau-Gimenez, S., Grabot, D., Tignol, J.: *Sensation seeking as a common factor in opioid dependent subjects and high risk sport practicing subjects*. A cross sectional study. *Drug and Alcohol Dependence*, 2003, 69, 121–126.
- [8] Hoyle, R. H., Stephenson, M. T., Palmgreen, P., Lorch, E. P., Donohew, L.: *Reliability and validity of scores on a brief measure of sensation seeking*. *Personality and Individual Differences*, 2002, 32, 401–414.
- [9] Martins, S. S., Storr, C. L., Alexandre, P. K., Chilcoat, H. D.: *Adolescent ecstasy and other drug use in the National Survey of Parents and Youth: The role of sensation-seeking, parental monitoring and peer's drug use*. *Addictive Behaviors*, 2008, 33, 919–933.
- [10] Jack, S. J., Ronan, K. R.: *Sensation seeking among high and low-risk sports participants*. *Personality and Individual Differences*, 1998, 25, 1063–1083.
- [11] Goma-I-Freixanet, M.: *Personality profile of subjects engaged in high physical risk sports*. *Personality and Individual Differences*, 1991, 12, 1087–1093.